

Дебелянов, Димчо (Динчо) Вельов (Копривщица, 28.03.1887 – Демирхисар, дн. Сидирокастро (Валовица), Гърция, 2.10.1916). През 1896 баща му умира и семейството се премества в Пловдив при по-големия син Иван, който работи като пощенски чиновник. През 1899 той е назначен за началник на пощата в Ихтиман и цялото семейство се преселва там. Две години по-късно отново се връщат в Пловдив. Дебелянов учи в Пловдивската мъжка гимназия, а през 1904 се преселва в София и завършва с отличие Първа мъжка гимназия (1906). Работи като надничар и пресметач в Метеорологичната станция, докладчик във Върховната сметна палата, стенограф в Народното събрание и в Софийска община, репортер и коректор във вестниците „Ден“ и „Балканска трибуна“, пожаронаблюдател в резервата „Беглика“ край Батак. Поради липса на средства не успява да осъществи желанието си да учи в чужбина. През 1907 се записва студент в Софийския университет и в продължение на две години слуша отделни лекционни курсове по право и литература. Самостоятелно научава френски и руски език и успешно превежда от тях, а малко преди смъртта си изучава и немски, като сравнява оригинала на „Тъй рече Заратустра“ от Фр. Ницше с превода на М. Белчева. През Балканската война (1912) е мобилизиран в 22-ри пехотен Тракийски полк в Самоков като обикновен редник. От септември 1913 до март 1914 е в ШЗО в Княжево. Две години по-късно е произведен в чин подпоручик. Участва в Първата световна война (от януари 1916) на Южния фронт. Убит в сражение и погребан в двора на църквата в Демирхисар. След 15 г. костите му са пренесени в Копривщица. През август 1934 на гроба му е издигнат паметник, изработен от Ив. Лазаров, който е един от шедьоврите на българската скулптура.

Пише стихове още като гимназист в Пловдив, но по-късно ги изгаря. Първото му публикувано стихотворение – „Кристална нощ. Стоя под гранките...“ – излиза в сп. „Съвременност“ през 1906. Сътрудничи още на списанията „Българска сбирка“, „Съвременник“, „Из нов път“, „Оса“, „Отечество“, „Смях“, „Звено“, „Листопад“, „Барабан“, „Шантеклер“, на в. „Ден“ и др. Близко приятелство го свързва с Н. Лилив, Л. Стоянов, К. Гълъбов, К. Константинов, Д. Подвързачов. Заедно с последния съставя и редактира „Българска антология. Нашата поезия от Вазова насам“ (1910) – първата антология на българската поезия. А през 1914 е редактор (заедно с К. Константинов, Г. Райчев и Н. Янев) в сп. „Звено“, чийто главен редактор е Д. Подвързачов. Приживе не издава книга.

Първите му стихове са написани под силното влияние на П. П. Славейков и П. К. Яворов. Но много скоро Дебелянов намира своя собствен стил. Стремешът на Славейков към вътрешна хармония и Яворовият драматизъм, които го привличат, се запазват и в зрялата му лирика, но вече не като плод на подражателство, а като част от неговата собствена поетическа система. Дебелянов е един от най-добрите познавачи на модерната европейска литература, което е отразено и в поезията му: вплита в стиховете си множество скрити и преки цитати, образи, мота и посвещения от автори като Ш. Бодлер, П. Верлен, Фр. Жам, Е. А. По, Ал. Блок и др., които също оказват влияние върху развитието му като творец. Представител на символизма в българската поезия. По време на комунистическия режим (1944–1989), когато символизмът е заклеймен, принадлежността на Дебелянов към това модернистично литературно направление несправедливо е отричана или подценявана, въпреки че изследователите са единодушни, че стихотворения като „Миг“, „Отмината“, „Желание“ и най-вече единствената му поема „Легенда за разблудната царкиня“ без

уговорки могат да се нарекат символистични. Отклоненията му от класическите щампи на символизма не означават непринадлежност към него, а приспособяване към индивидуален поетически почерк и светоусещане. От увлечението му по символизма води началото си и стремежът му към съвършенство на художествения изказ. Лекотата и музикалността на стиха при Дебелянов достигат висоти, които единствено Н. Лилиев надминава.

Творчеството му е част и резултат от преориентацията на българската литература в началото на ХХ в., от изместването на художествения интерес към човека и неговите личностни проблеми. Неговият художествен свят, за разлика от този на П. П. Славейков, е затворен изцяло в рамките на субективните преживявания. А драматизмът в лириката му не е така силен и интензивен, както у П. К. Яворов, защото е смекчен от една елегично-меланхолична нотка. И Дебеляновият лирически герой е с „разнолика, нестройна душа“, чието раздвоение е великолепно пресъздадено в стихотворението „Черна песен“. Но въпреки външните прилики, това не са Яворовите „две души“. Конфликтът у Дебелянов не е така остър и болезнен, той е приглушен, омекотен, прокрадва се дори светла нотка, внушена чрез лекотата и музикалността на стиха. Димчо Дебелянов е поет на непатетичните жестове, на тихо-елегичните настроения. Лириката му е субективно-изповедна, което го сближава с Д. Бояджиев. Поетичният му натюрел определя и основния жанр на неговата лирика – елегията. Стихотворенията „Спи градът“, „Да се завърнеш в бащината къща“ („Скрити вопли“), „Помниш ли, помниш ли тихия двор“, „Аз искам да те помня все така“, сонетът „Пловдив“ са връх в развитието на този жанр и се нареждат сред шедьоврите на българската поезия изобщо. В тях изповедният лиризм достига най-високата си точка, чувството е най-успокоено, примирено и скръбно. Те са ключови в неголямото по обем творчество на Дебелянов не само заради жанровото, изразното и композиционното си съвършенство, но и защото в тях присъстват и своеобразно се преплитат основните теми на неговата поезия – самотата, споменът и любовта. Обичайното състояние на Дебеляновия лирически герой е самотата. Показателно е, че най-често той бива характеризиран със стиха „бродя аз – бездомен и самин“ („Спи градът“). Самотата е болезнена и нежелана за него. В стремежа си да се спаси от нея, той се отдава на спомена. Така самотата му се оказва „населена“. Спомените обсебват цялото съществуване на героя („Да се завърнеш в бащината къща“) или са в непрекъснат „диалог“ и конфликт с настоящето („Помниш ли, помниш ли тихия двор“), но винаги присъстват. Призовани да изтръгнат „аза“ от нерадостното настояще, те често преливат в мечти, така че границата между спомен и мечта се размива и изчезва. От тази перспектива е пресъздадена и любовта. В лириката на Дебелянов това чувство неизменно е един „светъл спомен“. Дори и в стихотворението „Аз искам да те помня все така“, където любовта се разгръща в настоящето, героят открива нейната ценност, когато я тълкува като бъдещ спомен. Въпреки че любовта у Дебелянов не е лишена от драматизъм и трагизъм, той я представя в много по-меки и нежни тонове в сравнение с П. К. Яворов и Д. Бояджиев.

Цикълът от шест военни стихотворения, които поетът пише на фронта, бележи нов етап в творческото му развитие. Запазвайки задушевния изповеден тон на предходната лирика на Дебелянов, тези стихове се отличават със своята предметна и реалистична образност, нехарактерна за произведенията му дотогава. Появяват се конкретни обекти: бивакът („Старият бивак“), землянката, реката, различни местности, свързани с военните действия („Нощ към

Солун“). Лирическият „аз“ вече се чувства част от войнишката маса, означена като „ние“. Това не отменя самотата на героя, а я издига на ново ниво, прави я всеобща: „където всички са един и всеки все пак – сам“ („Прииждат, връщат се...“). Макар че са военни, тези стихове не са батални – в тях не е пресъздадена нито една битка, липсва опиянението от сраженията и войнишкия живот. Дори победата тук е „тиха“. По своя патос и внушение те са антивоенни, дълбоко хуманистични творби. Тази особеност най-ярко изпъква в стихотворението „Един убит“: „Той не ни е вече враг“. Военните стихове на Дебелянов поставят началото на нов етап в развитието на българската поезия, в който доминира предметно-психологическият изказ. Те вдъхновяват поети като Ат. Далчев и Ел. Багряна да поемат в тази посока.

Димчо Дебелянов е автор и на хумористични и сатирични стихотворения и разкази, които разкриват другото лице на нежния елегичен поет. Част от тях остро изобличават обществените и политическите нрави в тогавашна България. Има и творби, които с безгрижен и добродушен хумор осмиват някои човешки слабости и недостатъци. Тези текстове не са откъснати от „високата, сериозната“ лирика на Дебелянов. Връзката между тях е в изповедния тон и автобиографизма, който в хумористичните произведения преминава в самоирония.

Дебелянов превежда на български творби от Молиер, Ан. Франс, Ж. Мореас, П. Луис, С. Позняков, У. Шекспир (от рус.) и др.

Негови стихове са преведени на над 20 езика.

Псевд.: Аз, Амер, Субалтьор, Тафт Шприц, Ястреб, Amer, Frau, Sorge, А-р, Д. Д., Д. Д-в